

"לְבַנְיָנָה שֶׁל תּוֹרָה"

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי רה"י הרב ברוך וידר שליט"א

יראת ה' היא חכמה

הדבר נכון גם ברב המעיין ומעמיק בכוחות שכלו בדבר הנלמד ואחר כך מעביר אותו לתלמידיו, אם התלמידים יקשיבו ויפעילו את יכולותיהם וכלי המחשבה שלהם לקנות ולשנן את הנלמד יוכלו להשתמש בזה למרות שהרב עמל והכין עשרים שעות והם שמעו זאת רק בשעה. בחכמות אלו יכול גם התלמיד להחכים את רבו ע"י שאלות שהוא שואל, "ומתלמידי יותר מכולן"¹.

בזמן שאנו כאן בירושלים עיר הקודש לומדים מתעלים ושמחים ב"ה, אחינו שבדרום נמצאים תחת הפגזות, במקלטים, חיים בצילו של איום רקטות וטילים. אנחנו צריכים להרגיש את אחריותנו כלפיהם, הן בנוגע להרגשת הלב, התפילות והתהילים שנאמר, והן בנוגע ללימוד התורה שאנחנו מועילים בו לעמ"י בכל העניינים וגם בעניין זה. העיקר הוא שנקח אחריות ונהיה שותפים לעם ישראל בימים אלו.

היא לבדה חכמה

תמיד אנו אומרים שיש ללמוד את ספר מסילת ישרים של הרמח"ל, שהוא ספר היסוד בבנינו המוסרי של האדם ובבניין אישיותו המתוקנת. אם אדם רוצה רק לחיות בלי להגיע למדרגת אדם, הוא יוכל לאכול לשתות ולישון גם ללא הספר הזה, אבל מי שרוצה להיות אדם במובן השלם של הדברים, להתקדם ולבנות את אישיותו, חייב לקנות את הספר הזה.

מו"ר הרצי"ה זצ"ל עמד על כך פעמים רבות, ואמר שספר מסילת ישרים הוא היסוד והפתח ללימודי החכמה והיראה והוא צריך להיות שגור בפינו ובלבבנו. מסופר² שכאשר הגר"א ראה את ספר מסילת ישרים, אמר שאילו המחבר היה בחיים, היה הולך אליו ברגליו.

עמל קניית החכמות

אנחנו רוצים בע"ה לעסוק בדרך של עלייה השייכת לכל אחד ואחד מאיתנו.

לימוד חכמות כמתמטיקה פיסיקה וכדומה דורש מהאדם מאמץ. בודאי יש שיותר קשה להם ויש שפחות, אך לכולם זה קשה ברמה מסויימת. המאמץ הזה הוא מאמץ טכני בו הלומד נדרש להפעיל את כלי שכלו. להבדיל בין חול לקודש, גם בלימוד תורה וגמרא, נדרשת מאד הפעלת כוחות שכלו של האדם: המחשבה, החכמה, עומק המחשבה ועומק העיון של הלומד. גם כאן זהו קושי טכני שהאדם צריך לרכז בעבורו את כוחותיו השכליים ולהשתמש בהם לקנות את הדברים. אחרי שקנה את הדברים, הרי הם שלו והוא יכול להשתמש בהם ואף להעביר ולהסביר אותם לאחרים.

¹ תענית ז.

² 'פתח דבר' מהר"י מאלצאן לספר דרך ה'

מסביר שם הרמח"ל שיש קושי בלימוד עניינים אלו כיוון שאמיתת הדברים גלויה לכל אבל הם נשכחים בטבע ההרגל. כולם יודעים שיראת שמים, אהבה ודבקות בה', הם ערכים עצומים, אך למרות שמכירים בחשיבותם רבים אינם מצליחים להופיע אותם כראוי בחייהם.

מסביר הרב זצ"ל את הדבר:

"שהם נמצאים בנפש האדם ואינו צריך לחדשם מצד עצמם, רק צריך להעלותם שיהיו הולכים אל הדרך הטוב, והוא שיהיו כולם פונים אל השם ית' שהוא תכלית כל תקווה".⁶

רבש"ע נטע בנו את הכוחות הללו בפוטנציאל. בטבעו של כל אחד מישראל נמצאים האהבה היראה וכדומה, אבל צריך להופיע אותם ולהעלותם על פני השטח. אם האדם לא יגלה אותם מתוך עצמו הם יהיו נשכחים בטבע ההרגל ולא יהיה להם ביטוי, למרות שהם גנוזים בתוכו.

למרות הצורך בגילוי ועבודה, יש משמעות רבה לכך שהכוחות טבועים בנו מתחילה, כפי שמסביר הרב:

"וכל דבר-קנין שאינו מוטבע בארם הוא נוח לאבדו וקשה לשמרו בכל רגע, ע"כ שם השי"ת בחסדו כל אלו הדברים קבועים בטבענו. וכאשר ישכיל השכל להעלותם, אז אם אך ילך בחוקי תורת ד' ית' ישארו קבועים בלבבו

בספר איוב כתוב דבר פלא: "הן יראת ה' היא חכמה"³, והגמרא בפרשת ש'הן פירושו 'אחת'. מכאן לומד המסילת ישרים "הרי שהיראה היא חכמה והיא לבדה חכמה, וודאי שאין נקרא חכמה מה שאין בו עיון".⁴

וזה דבר פלא, שהרי אנו מכירים עוד תחומים רבים המצריכים עיון ואף עיון רב. צריך להבין מה כוונת חז"ל שהיראה לבדה היא חכמה.

טבעיות היראה

מרן "הרב" זצ"ל בתחילת ספרו מוסר אביך,⁵ שואל שאלה זו ומבאר את העניין על פי מה שהסברנו בתחילת השיחה.

כל החכמות שבעולם תלויות בדעת, צריך כמובן לעמול כדי לקנות אותם כי הדברים לא באים מעצמם. אך כל זה הוא רק עמל חיצוני שעל ידו האדם קונה את הדבר ואף יכול להעביר את הדברים לחבר או לתלמיד. למשל תלמיד ששמע מהרב דבר תורה, יוכל לבוא הביתה לשבת כבוד הורים ולומר את הדברים בביתו, או אף לאמרם כשליח ההנהלה הארצית של בני עקיבא. אדם יכול להשתמש בידיעה שרכש וראוי שישתמש בה וימשיך אותה לעמ"י.

שונה בדבר הזה היא היראה.

בהקדמת הספר עומד הרמח"ל על חובת העיון והלימוד בענייני שלמות העבודה: אהבה, יראה, דבקות ושאר חלקי החסידות.

³ איוב כח כח

⁴ הקדמה

⁵ פרק א פסקה ב

⁶ מוסר אביך פרק א פסקה א

מסביר הרב במוסר אביך, שאת החכמות כולם אפשר להעביר, ואפילו בלימוד עיון בש"ס וראשונים, אבל את יראת ה' אי אפשר להעביר.

"מה שאין כן יראת ד', שאע"פ שלמוד היראה שווה לשאר לימודים... מ"מ גם אחרי הבירור כשיאמר קיצור הדברים למי שלא ירד לעומק הענינים לא יביין".¹⁰

אדם עמל הרבה לגלות ולפתח בעצמו אמונה ויראה, וגם אם ינסה להעבירם לאדם אחר זה לא יצליח. כי אפשר להעביר לאחר ידיעות, אך אי אפשר להעביר לו יראה. על כן רק היראה היא חכמה כיוון שאינה יכולה להיות ידיעה בעלמא שנמסרת לאדם ע"י רבו או חברו, אלא מוכרחים להשיגה דווקא בכח החכמה בעמל עצמי.

נראה לומר אף יותר מכך. יתכן שאדם ישמע שיחות מוסר רבות, אך זה יהיה רק בשכלו. בסופו של דבר העניינים האלה של האהבה והיראה תלויים בעבודה העצמית של האדם שיהפוך אותם מפוטנציאליים לממשיים.

הוא שאמר הלל בחכמתו: "אם אין אני לי מי לי"¹¹. באר זאת רבינו יונה: "אם האדם לא יעורר נפשו מה יועילוהו המוסרים"¹² זה דבר שרק האדם עצמו יכול לקנות אותו.

משל למה הדבר דומה? לראובן שביקש משמעון שיקיץ אותו לתפילה, ושמעון הקיץ אותו וקרא לו לקום. ראובן אכן שמע, אבל מה שיקרה בהמשך תלוי בהחלטתו של ראובן בלבד. אם הוא יחליט שהוא

תמיד ממש, כמו שהם קבועים בטבע קודם שבאו לכלל דעת".⁷

דבר שאינו טבעי לאדם, גם אם יתאמץ ויקנה אותו עדיין לא יהיה עצמי לו, כיוון שהקניין הזה הוא רק במקרה ולא מוטבע בעצמיותו. אך כוחות אלו צפונים בנו בטבע ולכן כאשר נוציא אותם לפועל הם יהפכו להיות חלק מאיתנו.

את טבעיות הכוחות האלה ניתן לראות על ילד שיש לו תום והיראה אצלו היא טבעית, עד שהוא מקלקל אותה כשהוא נפגש בעולם הגדול.⁸

(הסבר עמוק זה הוא גם עומק דברי הגמרא⁹ על התינוק הלומד את התורה כולה במעי אמו).

תכונות אלו אמנם קבועות באדם, אך גם כבויות, והאדם צריך בעזרת הלימוד והשכל להאיר אותם ולגלות את הפוטנציאל הנמצא בנפשו.

אמנם יש כוחות טבעיים באדם שאינם צריכים עמל ולימוד כדי לפתחם, כגון כוח האכילה, אבל זה בתכונות הנמוכות השייכות גם לבהמה. לעומתם הטבע הרוחני, אהבת ה', יראתו, הדבקות בו וכל שאר המעלות הגדולות הללו, דורשות עמל כדי להוציאם לפועל, ולכן זו חובתנו לעבוד ולגלותם.

יראה – אינה ידיעה גרידא

על פי הדברים האלה נוכל להבין מדוע רק היראה היא חכמה.

¹⁰ מוסר אביך פרק א פסקה ב

¹¹ אבות פרק א משנה יד

¹² שערי תשובה, שער שני כו

⁷ שם

⁸ עיין מאמרי הראי"ה, קרבת א-להים א.

⁹ נדה ל:

אבל אם לא נטרח להרים ולרומם אותם, נישאר בתפיסות שטחיות ביותר.

לכן דווקא בחוזרים בתשובה הנחשפים לדברים בגיל יותר מבוגר יש מעלה, כי הם אינם נתקעים בתפיסה רדודה. לעומתם ילד הגדל בבית דתי שמחנך לערכים עלול לספוג ערכים חיצוניים מצוות אנשים מלומדה ולהישאר כך כל חייו, מפני שלא עמל לפתח ולרומם את האמונה והיראה.

המשמעות המעשית של הדברים היא, שאנו נדרשים לעבודה עצמית של גילוי והעמקת האהבה היראה והמידות הקדושות הנמצאות בתוכנו, וממילא יסתלקו כל המזיקים שעסקנו בהם בשבועות האחרונים. כי כשיש תוכן אמיתי יש מדרגת אמת שהיא קנויה לאדם. זו הדרך היחידה בה אדם יכול להיות יותר שלם ולגלות את פנימיותו, ע"י לימוד קבוע של מוסר, ובניית מדרגות היראה ואהבה שהן מעלות שלמות העבודה.

רוצה לקום כי התפילה חשובה לו באמת – הוא יקום ולא משנה כמה שעות הוא ישן, אך אם אין לו באמת בשביל מה לקום – הרי הגוף עלול למשוך אותו להישאר במיטה הנוחה.

הסכנה שבטבעיות היראה

באורות הקודש מבאר הרב את הדברים בצורה יותר עמוקה. באופן פרדוקסלי, עומק העכובים שלנו באמונה יראה וכדו' נובע מכך שהם טבועים בנו בצורה בוסרית שאותה קלטנו אולי מהגננת:

”מפני שהמחשבות הטבעיות הן מלאות ציורים באלה הענינים הרוחניים... ומתוך שהם מחשבות של בוסר, והרבה דברים אויליים וחשוכים מעורבים בהם... יש גם כן בטבע של עניני היראה והמוסר בבוסריותם מרירות בלתי טבעית, כזאת, שמחשכת את אור השכל, ומכשלת את כח החיים הפורחים באדם...”¹³

קשה לאדם שהוא כבר בוגר ומלא חיים ושמחה, לחשוב שמחשבות של יראת ה' מגבילות את חייו ומצרות את צעדיו. אך האמת היא שהוא זקוק להבנה מעמיקה יותר עד כמה מחשבות אלו מפריחות את החיים ולא סותרות אותם ח"ו. כאשר המחשבות הללו של היראה הן מחשבות בוסריות, שאדם לא עבד עליהם מאז היותו בגן או בכתה א', ועליהם נבנית כל היראה שלו, הוא לא יכול להתרומם. זוהי בדיוק הבעיה, משום שהדברים אכן מוטבעים בנו,

¹³ אורות הקודש ג, ראש דבר פסקה ג

